

Львівський національний університет імені Івана Франка
Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України
Національний університет «Львівська політехніка»
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності
Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г. Короленка
Львівське обласне відділення Всеукраїнської громадської
організації «Товариство психологів України»

*Присвячено пам'яті
Героїв Небесної Сотні*

**ФІЛОСОФСЬКО-ПСИХОЛОГІЧНІ
АСПЕКТИ ДУХОВНОСТІ:
ДОВІРА ЯК ОСНОВА ЗМІН В ЕКОНОМІЦІ ТА
СУСПІЛЬСТВІ**

Збірник тез

*II Всеукраїнської
науково-практичної конференції з
міжнародною участю*

19 лютого 2016 року

Львів – 2016

*Dedicated to the memory of
Heaven's Hundred Heroes*

**PHILOSOPHICAL-PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF
SPIRITUALITY : TRUST AS A BASIS FOR
CHANGES IN THE ECONOMY AND SOCIETY**

COLLECTION OF THESIS

II Ukrainian
Scientific-Practical Conference With
International Participation

February 19th, 2016
Lviv – 2016

РОЛЬ ПОЗИТИВНОЇ ТА НЕГАТИВНОЇ Я-КОНЦЕПЦІЇ У ФОРМУВАННІ МАЙБУТНЬОГО РЯТІВНИКА

Ряд психологів (Р. Бернс, І.Д. Бех) вважають, що формування позитивної Я-концепції майбутнього фахівця, є одним з важливих завдань вищої школи, в порівнянні із традиційним розвитком професійних здібностей, вдосконаленням спеціалізованої підготовки, поглибленням фахових знань тощо [4, с. 137]. Я-концепцією майбутнього фахівця - це складна динамічна система уявлень курсанта про себе як особистість і суб'єкта навчально-професійної діяльності, яка містить у собі взаємопов'язані і взаємозумовлені компоненти:

- 1) «Образ-Я» – розкриває унікальність самосприйняття через фіксацію курсантом певної соціально-рольової позиції і особистісних настанов;
- 2) «Ставлення-Я» – визначається самооцінкою професійно-педагогічних здібностей, якостей;
- 3) «Вчинок-Я» – спрямований на виявлення власного «Я», або прояв певної захисної дії, коли є «посягання» на цінність і цілісність сформованого уявлення про себе (поведінкова складова).

В курсантському віці завершується становлення позитивної Я-концепції як ядра особистості, зокрема формування її соціально-професійного аспекту [2, с. 31]. Практика свідчить, що до суттєвих вад у навчально-професійній діяльності призводить недооцінка ролі та особливостей цієї концепції.

Особистість з позитивною Я-концепцією усвідомлює та приймає свої потреби, й здатна до їхньої реалізації, відчуваючи при цьому внутрішню свободу, оскільки робить це за власним бажанням [1]. Позитивна Я-концепція курсантів характеризуються високою (здебільшого адекватною) самооцінкою, високим рівнем самоповаги та аутосимпатії, здоровою та адекватною самокритичністю. Ті ж курсанти, частіше всього, очікують на позитивне ставлення до себе з боку авторитетних осіб, емоційно стійких, з низьким рівнем тривожності. Для них характерна наявність позитивних мотивів навчально-професійного й особистісного самовдосконалення, здатність до вольових дій (подолання вад власного «Я»).

Професійно-рольова ідентифікація («Я-майбутній рятувальник», «Я-рятувальник-практикант») має вплив на поведінковий компонент структури Я-концепції (Я-рятувальник!). Це допомагає курсанту отримати підґрунття і орієнтувати його на необхідності підтвердити уявлення про професійно-орієнтоване особистісне «Я». Такі курсанти активніші у навчанні (на навчальних заняттях вони часто цікавляться матеріалом додатковим, задають питання, беруть активну участь у діалогах, ініціативні), успішно займаються самоосвітою, намагаються оволодіти рисами особистості, які притаманні професійній моделі. В результаті проведених досліджень встановлено, що курсанти із позитивною Я-концепцією проявляють самокеровану поведінку – він долає труднощі, контролює себе в стресових ситуаціях, проявляє високий рівень адаптації у нових ситуаціях [2, с. 41]. Відповідно до вищезазначеного, позитивна Я-концепція впливає на розкриття та реалізацію внутрішніх можливостей курсанта, що допомагає успішній професійній діяльності. Якщо діяльність відбувається у гармонізації із особистісними цінностями, сенсом та метою діяльності, з Я-концепцією особистості, то вона буде для неї не тільки престижною, але й суспільно важливою.

Якщо у курсанта негативна Я-концепція (занижена, неадекватна самооцінка), то вона проявляється у недостатньому виокремленні елементів «Образу-Я»; нестачою аспектів, які вказують на професійно-рольові настанови, обмеженістю лише формально-функціональними ознаками (успішність, ставлення до навчання тощо); невідповідністю «Я-образу», критичною суперечливістю між «Я-ідеальним» та «Я-реальним», частою його зміною та

ситуативністю; переважанням зовнішніх суджень, часто з негативно забарвленими емоціями; швидше за все заниженою самооцінкою та низькою успішністю навчально-професійної діяльності; низьким рівнем самоповаги, емоційною нестійкістю, «почуттям меншовартості»; постійного очікування негативізму зі сторони інших; високим рівнем тривожності; почуттям незахищеності. Курсантам із негативною Я–концепцією постійно не вистачає інтересу до професійного аспекту «Я», небажання до самопізнання, не цікавість самореалізовуватися, безпорадність у розв'язанні суперечностей «Я–образу»; переважання зовнішніх (екстернальних) тенденцій локусу-контролю.

Якщо у курсанта негативна Я–концепція, то він може проявляти самоприниження та самозаперечення, тривогу, невпевненість у собі, перебуває в постійному очікуванні нездоланих та професійних труднощів в майбутньому. Такі курсанти замкнені, скуті, ригідні, неактивні при досягненні своїх цілей у навчанні. У такій ситуації, курсант як особистість відчуває певні труднощі в реалізації свого «Я», при саморегуляції власної поведінки, особливо у випадках, які вимагають мобілізації своїх внутрішніх та фізичних сил.

Я–концепція може бути використаною у самовихованні особистості курсанта, оскільки дає певну інформацію про те, що необхідно зробити для її самовдосконалення. Дія психологічних механізмів полягає у стимулюванні курсантів до самовиховання, вони порушують у них переживання внутрішніх розбіжностей між бажаним рівнем розвитку та досягнутим і викликають потребу у роботі над своїм самовдосконаленням [3, с. 89]. Також важливий вплив професійне самовиховання здійснює при формуванні успішної спрямованості професійної діяльності, оскільки воно зумовлює випереджувальне відображення у свідомості людини певних дій і вчинків, які вона прагне виконати під час соціалізації та професійного становлення, визначення тих рис і якостей, котрі вона прагне виробити у собі для успішної професійної діяльності. Якщо схожа «уявна програма» формується, вона створює стимули для виявлення вольових зусиль та спрямовує особистість до виконання практичних дій щодо їх втілення. Професійне самовиховання передбачає активне усвідомлення людиною власного «Я», позитивних стосунків із оточуючим середовищем, життєвого досвіду, власною поведінкою, самостійної роботи над собою; керування собою, внутрішнім станом. Для процесу самовиховання необхідними є планування та організація власної діяльності, контролювання та оцінювання процесу роботи й результатів, а при можливості – стимулювання або виправлення своєї поведінки [4, с. 32]. Так, самовиховання певним чинном впливає на адекватність самооцінки – складне особистісне утворення, яке відноситься до фундаментальних властивостей особистості. За допомогою самооцінки людина від інших отримує інформацію та пізнає себе, усвідомлення власних дій та особистісних характеристик. Самооцінка пов'язана однією із головних потреб людини – потреби у самоствердженні, яке проявляється у ставленні конкретних досягнень до того, на що вона претендує, яку мету перед собою ставить.

Особистість у власній практичній діяльності намагається досягнути такі результати, які співпадають з рівнем її самооцінки, сприяють її підкріпленню, стабілізації. Значні зміни у самооцінці виникають лише тоді, коли досягнення пов'язуються суб'єктом діяльності з присутністю або відсутністю у нього певних здібностей. За допомогою включення самооцінки до структури мотивації діяльності людина безперервно співвідносить власні можливості, психічні ресурси з метою та засобами діяльності.

Отже, одним із важливих компонентів особистості майбутнього фахівця є позитивна Я–концепція. У курсанта позитивна Я–концепція характеризується наступними показниками: високий рівень когнітивної складності та диференційованості «Я–образу»; професійна ідентифікація («Я – майбутній рятувальник», «Я–рятувальник-практикант» тощо); присутність структурних компонентів особистості щодо власних уявлень про себе (бажання допомогти людям); внутрішня відповідність модальностей: «Я–реального», «Я–ідеального», «Я–дзеркального»; відносна стабільність, стійкість уявлень про себе як особистості та майбутнього фахівця; перевага над ними моральних суджень.

1. Андреевкова О. С. Я концепция профессионала и внутренняя карьера / О. С. Андреевкова // *Психопедагогика в правоохранительных органах*. 1999. № 2. С. 44-47.
2. Варій М.Й. Військова психологія і педагогіка : Навчальний посібник / Мирон Йосипович Варій, Михайло Миколайович Козяр, Мирослав Стефанович Коваль; В.о. Нац. ун-т "Львівська політехніка". Львів. військ. ін-т ім. гетьмана П. Сагайдачного; За ред. Мирон Йосипович Варій. Львів : Сполом, 2003. с. 624.
3. Жигайло П. І. Соціальна педагогіка : навчальний посібник. Львів : «Новий Світ 2000», 2007. 256 с.
4. Максименко С. Д. Психологія особистості: підруч. для студентів вищих навч. закладів / С. Д. Максименко, К. С. Максименко, М. В. Папуча. // К.: КММ, 2007. 296 с.

*Стельмах О.В., Міговк Н.Й., Львівський
державний університет безпеки життєдіяльності*

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЕМОЦІЙНО-ВОЛЬОВОЇ СФЕРИ ПІДЛІТКІВ

Постановка проблеми. Питання розвитку та розкриття потенційних можливостей емоційно-вольової сфери підлітка займає особливе місце у психологічній літературі. Адже, кожна особистість проходить закономірні стадії свого розвитку, набуває певних фізіологічних та психологічних новоутворень, життєвого досвіду. Це допомагає згодом людині успішно функціонувати, пристосовуючись до змін в оточенні. Передумовами до постановки проблеми дослідження є наукові ідеї та факти, у яких відзначається взаємозв'язок і взаємообумовленість емоційних та вольових аспектів регуляції діяльності й поведінки людини (Л. С. Виготський, Л. І. Божович, Л. М. Веккер, В. К. Калін, О. О. Конопкін, О. М. Леонтьєв, С. Л. Рубінштейн та ін.).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі емоційно-вольової сфери особистості приділяла увагу вже ціла низка фахівців: А. Веденов, В. Давидов, Є. Ільїн, І. С. Кон., С. Рівес, В. Селиванов, Д. І. Фельдштейн, Л. І. Божович, Л.А. Регуш, Л. С. Виготський, Т. В. Драгунова, А. Фрейд. Вченими встановлено, що емоційно-вольова сфера у підлітків нестійка. Підлітки бувають не тільки поривчастими, веселими, активними, але й в'ялими, пасивними, схильними до усамітнення. Підлітковий вік характеризується ними, як перехідний, складний, важкий, критичний і має найважливіше значення у становленні особистості людини. Недостатність вивчення емоційно-вольової сфери у підлітковому віці, зумовило вибір нашої теми дослідження.

Підлітковий період – це етап дозрівання і розвитку людини, що знаходиться між дитинством та зрілістю. Як зазначає І. С. Кон, підлітковий період – фаза переходу від залежного дитинства до самостійної та відповідальної дорослості, що передбачає, з одного боку, завершення фізичного, зокрема, статевого дозрівання, а з другого – досягнення соціальної зрілості.

Підлітковим прийнято вважати період від 11 до 16 років. Він характеризується глибокими змінами умов, що впливають на особистісний розвиток дитини. Вони стосуються фізіології організму, відносин, що складаються у підлітків з дорослими людьми і однолітками, рівня розвитку пізнавальних процесів, інтелекту і здібностей. У всьому цьому намічається перехід від дитинства до дорослості. Організм дитини починає швидко перебудовуватися і перетворюватися в організм дорослої людини. Центр фізичного і духовного життя дитини переміщається з сім'ї в зовнішній світ, переходить в середовище однолітків і дорослих. Відносини в групах однолітків будуються на більш серйозних, ніж розважальні спільні ігри, справах, що охоплюють широкий діапазон видів діяльності, від спільної праці над чим-небудь до особистого спілкування на життєво важливі теми. У всі ці нові відносини з людьми підліток вступає, вже будучи інтелектуально досить розвиненою людиною з здібностями, які дозволяють йому зайняти певне місце в системі взаємовідносин з однолітками.

Відбувається формування системи особистісних цінностей, які визначають зміст діяльності підлітка, сферу його спілкування, вибірковість ставлення до людей, оцінки цих

<i>Приймак С.А., НАПРЯМИ ПОКРАЩЕННЯ ФІНАНСОВІ ГРАМОТНОСТІ СЕРЕД НАСІЛЕННЯ УКРАЇНИ.....</i>	249
<i>Пришляк М.Б., БОГОСЛОВСЬКО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ ПРОБЛЕМИ ЕКОЛОГІЧНОГО ГРІХА.....</i>	252
<i>Радчук Г.К., МОРАЛЬНІСТЬ В КОНТЕКСТІ СТАНОВЛЕННЯ ДУХОВНО ЗРІЛОЇ ОСОБИСТОСТІ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....</i>	256
<i>Романець З.О., УПРАВЛІННЯ ФОРМУВАННЯМ МОТИВАЦІЇ ДО САМОРОЗВИТКУ У КОНТЕКСТІ ДУХОВНИХ ЦІННОСТЕЙ.....</i>	260
<i>Романів Н.В., Гром'як Т.Д., ДОВІРА МОЛОДІ ДО ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ.....</i>	262
<i>Романчук В.О., Романчук О.К., КУЛЬТУРА І МОРАЛЬЯК ВИЗНАЧАЛЬНІ ЧИННИКИ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ.....</i>	264
<i>Саванюк Ю.В., АГРЕСИВНІСТЬ УЧНІВ СЕРЕДНЬОЇ ШКОЛИ З РІЗНИМ РІВНЕМ САМООЦІНКИ.....</i>	267
<i>Савка І.М., ВПЛИВ ФЕНОМЕНІВ МУЛЬТИГЕНЕРАТИВНОЇ ПЕРЕДАЧІ НА МОЖЛИВІСТЬ КОНСОЛІДАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ.....</i>	269
<i>Савчин М.В., ДЕСТРУКЦІЇ ПОСТМОДЕРНІСТСЬКОГО СВІТОГЛЯДУ ТА ЇХ НЕГАТИВНИЙ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК ЦИВІЛІЗАЦІЇ, СУСПІЛЬСТВА ТА ЛЮДИНИ.....</i>	272
<i>Сафонік І.М., ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ ЗРУШЕНЬ В УКРАЇНІ НА ФОРМУВАННЯ ДИСКУРСУ «ЗНАЧИМИХ ІНШИХ».....</i>	275
<i>Семенів Н.М., АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ УПРАВЛІНСЬКИХ КАДРІВ У КОНТЕКСТІ МІЖЕТНІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В ПЛОЩИНІ ЗМІН У СУСПІЛЬСТВІ.....</i>	276
<i>Сешин О.С., ПРОДОВОЛЬЧА ІНФРАСТРУКТУРА У СИСТЕМІ МЕХАНІЗМУ РОЗВИТКУ ПРОДОВОЛЬЧОГО КОМПЛЕКСУ.....</i>	277
<i>Сибірна Р.І., Сибірний А.В., Хомів О.В., СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ЖИТТЯ НАСІЛЕННЯ.....</i>	280
<i>Сич О.А., КРИЗА ДОВІРИ ДО ФІНАНСОВОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ПОДОЛАННЯ.....</i>	283
<i>Сітарська, ПАМ'ЯТЬ ЯК ФІЛОСОФСЬКА КАТЕГОРІЯ І НАЦІОНАЛЬНА ГІДНІСТЬ..</i>	286
<i>Скальська Л.О., Горбачов В.О., ПСИХОЛОГІЧНИЙ ТРЕНІНГ ФОРМУВАННЯ ДУХОВНИХ ЦІННОСТЕЙ МОЛОДІ.....</i>	288
<i>Стельмах О.В., РОЛЬ ПОЗИТИВНОЇ ТА НЕГАТИВНОЇ Я-КОНЦЕПЦІЇ У ФОРМУВАННІ МАЙБУТНЬОГО РЯТІВНИКА.....</i>	291
<i>Стельмах О.В., Міговк Н.Й., ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЕМОЦІЙНО-ВОЛЬОВОЇ СФЕРИ ПІДЛІТКІВ.....</i>	293
<i>Сторожинська З.Л., СУЧАСНА ДУХОВНІСТЬ У ЖИТТІ СУСПІЛЬСТВА.....</i>	296
<i>Струтинська Л.Р., Андрусів С.В., НАСТАВНИЦТВО ЯК ЗАПОРУКА ВИХОВАННЯ МОЛОДИХ ПРАЦІВНИКІВ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ.....</i>	298
<i>Сулятицький І.В., СОЦІОПСИХОЛОГІЧНІ РЕЗЕРВИ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ.....</i>	300
<i>Терешкевич Г.Т. (с. Діогена), Попович Б.Р., Попович Т.Р., РЕГУЛЮВАННЯ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я НА ПРИКЛАДАХ РЕАЛІЗАЦІЇ ДУХОВНО-МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ ЛІКАРІВ.....</i>	303